

DE BOEKBINDER:

HOSTE René
geboren te Gent, Sleepstraat 32, op 15 mei 1919

't Werk is prachtig, maar
hij is precies een
"escargot".*

De boekbinder. Gravure van Jan Luyken uit 1694.
(uit: Het Boekbindboek door Kiel en Löbler, De Bilt 1979)

Ik heb er veel te veel tijd ingestoken, en heb daardoor te weinig verdiend.

Maar daardoor zegt men nu óók: ge moet bij Hoste op interview gaan, 't is de beste boekbinder van Gent...

De boekbinderij, dat is een vak apart. Daar bestaan verschillende takken in. De handboekbinderij, in mijn geval dus: mijn beroep. En de machinale binderij, dat is meer iets voor de uitgeverij. Daar hebben wij, als handboekbinder, ook niks meer met te maken. Een handboekbinder kan het niet machinaal, én omgekeerd.

Ik kan u dus maar het beste iets over mijn eigen beroep vertellen.

Er zijn bij mijn weten, nooit veel handboekbinders geweest te Gent. Het was een beroep waar men in het verleden meestal een ander werk bij uitoefende. Veelal waren het muzikanten in de opera, althans, vóór ik begon was dat zo. Om enkele namen te noemen: **Waeri** en **Pollet**. Het was een beroep dat niet erg winstgevend was. Men deed er dus van alles bij. Men maakte lijsten, karnaval-artikelen, **mirlitons** (fluitjes overtrokken met papier) enzomeer. Ikzelf ben op jonge leeftijd in het beroep gekomen. Mijn vader was fotograaf. Hij is zeer vroeg gestorven, op

49-jarige leeftijd. Mijn moeder bleef dus alleen achter met mijn broer en ik, in volle crisisjaren. Ik was toen

14 jaar.

Eerder al waren vaders zaken teruggelopen: fotografie was luxe geworden.

* Uitspraak van de heer de Hemptinne.

Ook om aan werk te komen was het een slechte tijd. Ik ben eerst zo'n beetje kleermaker geweest. Niet lang, een maand of zes. Mijn moeder had een zaak van *haute-couture* en had graag gehad dat ik die overnam. Maar dat lag me niet. En door een tante van mij ben ik dan als leerjongen bij mijnheer **Hespel** binnen geraakt. Hespel, die zelf zijn stiel van **Waeri** had geleerd, woonde toen op Sint-Amandsberg, in de Klinkkouterstraat. Daar heb ik vier jaar gewerkt.

Uitsluitend als boekbinder?

Ja, hij had véél werk. Alhoewel er toen nog geen sprake was van universitair werk. Wél voor de bibliotheken en kunstscholen. Maar hij wou graag overschakelen van het **gewone werk** naar de **kunstboekbinderij**. Daar is hij later ook in geslaagd. Hij werkte toen samen met **Herman Verbaere** van Wetteren, die in de beroepsschool **Carels-Nicaise** les gaf in grafisch tekenen. In latere jaren heeft Espel er ook les gegeven, en moest ik de zaak zowat verder zetten. Maar ik had liever nog wat bijgeleerd. En dat kon niet meer bij hem. Ik ben er dus weggegaan toen bij **Demeyer** in de Van Monckhovenstraat een leerjongen-boekbinder gevraagd werd.

Ik dacht: *'k ga het riskeren*, en inderdaad, ik heb daar het kunstboekbinden kunnen leren. Ik heb er ook het vergulden geleerd, **perkament** leren bewerken, enzomeer. Perkament is zeer moeilijk te bewerken. Enfin, het is niet moeilijk als ge het ként, en het ku'nt. Het is in feite niet moeilijker dan leder. Maar het is een kwestie van wéten. De Demeyers hadden het van vader op zoon overgeleverd.

De oude meneer Demeyer had vroeger zijn atelier op de Tichelrei, atelier dat later door de beide zonen verder

De boekbinderij van de O.L.Vrouw-kunstdrukschool in de eerste jaren van haar bestaan ingericht op het gelijkvloers van de toneelzaal Parnasusberg. Deze school evolueerde later tot het HIGRO.
(foto Barbaix, verzameling HIGRO, Gent)

werd gezet. De vader heb ik echter nooit gekend, de zoon zélf was al een ouder mens toen. Door omstandigheden zijn de twee broers uit elkaar gegaan. Mijn (latere) baas heeft veel van het materiaal (in)gekocht en is als zelfstandige in de Van Monckhovenstraat begonnen. Daar heb ik óók vier jaar gewerkt.

Was het bij het boekbinden soms de gewoonte een meesterproef af te leggen?

Nee. Je ging wel binnen als leerjongen, en verdiende bijna niks. Bij Hespel bijvoorbeeld begon ik tegen 32 centimes per uur. Maar ik kón ook niks. Toen ik bij De Meyer in '43 ben vertrokken, verdiende ik 270 frank per week. En dat was een goed dagloon. Als je in die tijd met 1000 frank per maand naar huis ging, wàs je iemand!

In vergelijking met een ander beroep verdiende ik tamelijk veel. En ik was toch nog geen werkleider.

We hebben er altijd met twee jongens gewerkt. Maar in de oorlog is de oudste op zichzelf begonnen. Dat was ook een De Meyer, Georges. Ik ben toen nog een goed jaar alleen gebleven. Daar was geen sprake van meesterknecht te zijn of zo, maar ik moest wel alles doen.

Ik heb altijd samen gewerkt met de *patron*. Dat is interessant. Bij het vergulden bijvoorbeeld, was hij het die met hêt bladgoud drukte. Maar ik, kon het zién doen. Om een beroep aan te leren, moet ge "het kunnen stelen met de ogen". En dan thuis komen, en zélf proberen. Mét bladgoud.

Was bladgoud niet erg duur in die tijd?

Dat was duur. Maar niet zo duur of nu. We konden het nog altijd betalen, met onze kleine *dagure*.

Werkte je er thuis nog bij?

Ja. Soms was het een boek voor uzelf. Om verder te leren moet ge het volledig proces helemaal alleen eens kunnen herbeginnen. Het was wel zonder machines, want die had ik toen nog niet.

Ge moest een blokpers hebben. Dat liet ge dan op een keer maken, hé. Bij een schrijnwerker twee blokjes laten zagen. En bij **Dutry-Colson** twee vijzen gekocht. Gewone bankvijzen. Dat heb ik dan zelf in elkaar geknutseld. Omdat ik thuis verder zou kunnen leren.

Maar het zién op het atelier, dat was toch alles! En mijnheer Demeyer legde ook alles uit terwijl hij aan het werk was.

Werd het vak afgeschermd tegenover nieuwelingen?

Nee, integendeel.

Tegenwoordig, als ge gaat werken, moet ge van in het begin **afleggen**, hé, produceren. Toen was dat niet zo. Er bestond geen wet op daglonen en zo. Dat was een overeenkomst tussen de werkgever en de werknemer. En wij waren tevreden dat we het beroep konden leren. Want 't was altijd het eerste wat gezegd werd als een ouder zijn kind op een atelier ging presenteren: "Hij moet niets verdienen, als hij zijn beroep maar goed leert. Daar zal hij later beter mee zijn"...

Werd jouw beroep toen nog niet in scholen aangeleerd?

Dat bestond wel in Carels-Nicaise. Maar ik heb geen boekbindersschool gedaan. Ik ben zelfs vroeger van de gewone school af-geweest. Mijn vader werd ziek, en ik ben zo'n beetje bijgesprongen in het atelier. Vandaar dat fotografie me altijd nauw aan het hart heeft gelegen. Maar op dat moment kon ik er niet mee vooruit... Het enige wat ik kon doen was de stukken, overgebleven uit vader's atelier, in ere houden.

Wat gebeurde er tijdens de oorlogsjaren?

In '43 ben ik hier weggetrokken. Ik moest naar Duitsland, naar Schönebeck am Elbe.

Boekbinderij, tja, dat was geen oorlogsindustrie, ik kon hier dus niet blijven. Nochtans heeft men van de universiteit uit getracht me toch hier te houden.

Ik ben gehuwd in '43, en toen hebben ze me opgepakt. Dat was zo het systeem van de Duitsers. Ze pakten u als ge aan het stadhuis stond om te trouwen. Want dan hadden ze er gewoonlijk twee. De vrouw ging meestal mee...

Mocht ge daar uw beroep uitoefenen?

Nee. In '43 werkte iedereen voor de oorlogsindustrie. Ik heb aan de draaibank gestaan. Niet dat ik me dat heb beklaagd. Ik heb daar zeer veel bijgeleerd op gebied van precisiewerk. Kwestie van maat-nemen en zo.

In '45 ben ik teruggekeerd.

Het enige wat ik had was mijn blokpers én een kartonschaar. Die had ik vroeger al kunnen kopen. Oók weer van een fotograaf. Toen was dat al een duur stuk. En na de oorlog was het zelfs héél moeilijk te krijgen.

Maar de mijne had ik dus al van vóór de oorlog. Die stond bij mij thuis. Ik had ze in okkazie kunnen kopen van

Het aanbrengen van gouddruk op de bandrug met de "roulette" of lijnrol. (foto P. Van Oost, Gent)

Kartonschaar (boven) en papiersnijmachine (onder). (fotos Hoste, Gent)

fotograaf **Barbaix**, die een tweede winkel opende in de Burgstraat. Dat filiaal ging zich specialiseren in 48 foto's op één plaat. Nu was er voordien in dat huis reeds een fotograaf gevestigd. En daarboven lag een atelier met machines voor de boekbinderij. Daar stond een kartonschaar, een snijmachine en een verwampers. Voor gouddruk dus. Want op de onderkant van foto's stond vroeger met een **cliché** in gouddruk, naam en adres van de fotograaf gedrukt. Ook het **leggen** langs de kant van die kartons was goudsne.

Barbaix had het allemaal niet meer nodig en verkocht dat, in okkazie. Tegen een héél kleine prijs. Hij kende er misschien zélf de waarde niet van. Ik heb toen dus die kartonschaar gekocht. Ze was toen al heel oud, maar ik heb er mijn leven lang plezier van gehad.

Hoe kwam je het te weten, van die verkoop?

Een vriend van me, een fotograaf, heeft me daarop gewezen. Barbaix heeft me de schaar toen gelaten voor 300 frank. Pak ze maar mee, zei hij. En dat in een tijd waarin een nieuwe, schat ik, zo'n 4000 à 4500 frank kostte...

Ik had tijdens de oorlogsjaren ook al een gedeelte bronzen lettertypen gekocht, ook tweedehands. Van **Morrel**, een boekbinderij in de Willem Tellstraat. Ik kwam daar wel eens om een boek te laten vergulden. En op een dag stonden die daar te koop. Ik heb er ook lang mee gewerkt.

Je bent na de oorlog op jezelf begonnen?

In de oorlog was alle gerief gelukkig blijven staan. Maar het was werk dat ik moest hebben... Ik ben terug bij De Meyer gegaan, die toen nog werkte. Die zat in een slechte situatie. Het huis waarin hij woonde en werkte was door de eigenaar ingenomen. Ze hadden er voor hem een soort barak in de tuin gezet. Hij heeft er nog een paar jaar gewerkt in moeilijke omstandigheden. Dat heeft hem toch 'n slag gegeven. Na de oorlog bestond een zelfstandigenpensioen niet. Het was werken tot de laatste dag, hé.

Hij zei: "Jongen, luister. Met mij is 't hier toch gedaan. Kent ge nog de adressen waar ge 't werk ging ophalen? Ga daar naartoe met mijn groeten. Vraag of ze een beetje werk aan u willen geven..".

Hij had dus in feite alle officiële instellingen als klant?

Ja. De universiteit. De **boekentoren**, zoals we dat in Gent zeggen.

Veel mensen kenden me nog, ik moest immers het werk afhalen, én terug brengen. In ons vak is dat nog zo: er wordt nooit iets bij u gebracht. Toen was dat nog met de stootkar. En als ge van de boekentoren zo'n 200, 300 boeken meekreeg, was dat een karrevracht! Daar mocht ge met drieën aan sleuren, hoor!

Ik ben toch gemakkelijk in het *roulement* gekomen. Volledig als zelfstandige. Want er zit maar één ding op als boekbinder: zelfstandig werken. Zelf heb ik nooit voor de boekentoren gewerkt, wél voor die bij-instituten.

Wat waren jouw klanten?

Vooral de afdeling geneeskunde van de Rijksuniversiteit van Gent. Mijnheer Demeyer zat daar vroeger ook al in. Iedereen was tevreden van hetgeen ze van me kregen: dezelfde kwaliteit van Demeyer... Ik kende dat werk nog. Dat waren tijdschriften. En tijdschriften inbinden is een specialisatie. Hetzelfde herhaalt zich elk jaar opnieuw. Ge moet die tijdschriften zó goed kennen dat de werkgever u niet moet dicteren: dat moet eruit en dat moet erin blijven. Dat is het vak.

Dan ben ik door mijn broer bij professor Heymans binnen geraakt, hoofd van het Farmacologisch Instituut. Daar ben ik veertig jaar lang blijven voor werken.

Jij moest naast het boekbinden, geen ander beroep uitoefenen?

Nee. Ik heb wel voor het Museum voor Schone Kunsten etsen in *passpartouts* gebracht. Ik was daar binnen geraakt door een klant, **A. Tavernier**, één van de "Vrienden van het Museum", en zelf ook verwoed verzamelaar van etsen en tekeningen. Ik heb daar honderden en honderden *passpartouts* voor gemaakt, én ontworpen. Een bepaald aantal *passpartouts* met tekeningen of etsen, werd in een doos opgeborgen. Die ging open en toe zoals een boek. Met een lederen rug en alles erop en eraan. Dat was boekbinderswerk. Achteraan werd dan de naam van de artiest opgedrukt. De dozen werden ook rechtgezet zoals een boek, en opgeborgen in de reserve.

Was jij de enige die dat werk uitvoerde?

Ja. Omdat ik samen met mijnheer Tavernier (die in die tijd de **Comptoir du Coton** bezat) en mijnheer **Eeckhout**, conservator van het museum, dat systeem op poten heb gezet.

Natuurlijk heb ik ook veel boeken voor Tavernier ingebonden. Zelfs schilderijen gerestaureerd. Dat was dan samen met mijn broer, de kunstschilder-mimespeler, en oprichter van Sabbattini.

Ook deed ik later gouddruk op linten van kronen. Dat was vanaf '52, toen ik mijn **balancier** had aangeschaft. Dat is een zware pers voor **warm-preegdruk**.

Welke klanten had je nog buiten het museum en de geneeskundige afdeling van de RUG?

De universiteit had verschillende afdelingen. Maar ik werkte ook voor de stad Gent. Ik heb lange tijd voor

de stadsboekery op de Ottogracht gewerkt. Voor mijnheer **Thiery**. Maar dat was voor mij niet interessant. Het werk werd slecht betaald en ik stak er te veel tijd in. Toch heb ik dat nog een tiental jaren volgehouden.

Ook voor professor **François** persoonlijk heb ik gewerkt. Die had in zijn huis een enorme **boekery**, met alles erin wat oogheelkunde, zijn vak, betrof. Ieder jaar kwam daar terug een aantal boeken bij. Die had tijdschriften van overal in de wereld. Die werden allemaal ingebonden.

Een "industriële" boekbinderij. De afdelingsafdeling van drukkerij Snoeck op de Begijnhoflaan (?) in het Interbellum.
(foto's Snoeck, Gent)

De "naaimachine" van de O.L.Vrouw-kunstdrukschool. Op dergelijke machines werden de cahiers of katerns gebrocheerd: ze hadden "op de naaimachine gestaan".
(foto Barbaix, verzameling De Keyser, Gent)

Het "draadloos" inbinden met flexibele lijm. De rug wordt waaivormig opengedruwd ("lumbekken", genoemd naar de uitvinding van ene Lumbeck in 1938), en ingestreken.
(uit: Grafiek, tijdschrift van het KOLVO 1950)

Van het eerste tot het laatste. Om de drie weken moest ik zien dat het werk af was, want hij wilde niet wachten... Het was een zéér goede klant, maar...

En dan was er hetzelfde voor zijn polikliniek. Daar was het al wat minder, er ging teveel verloren. Maar het was toch nog een grote opdracht. En dat werd door de universiteit betaald.

In juni 1984 zijn we van elkaar gescheiden door 't verlof. Maar vóór september was hij overleden. In Zwitserland...

Kreeg je je klanten door mondelinge reclame of door strooiblijeten en dergelijke?

Publiciteit ? Nee, ik heb dat nooit gedaan. Nooit. Iedereen die hier binnen kwam, ging niet meer weg. Dat mag ik zeggen. Soms had ik moeilijkheden om de klant te winnen omdat ik in vergelijking met andere boekbinders, duur was. Maar eens dat ik zijn vertrouwen had, ging hij bij niemand anders meer.

Heb je leerlingen gevormd?

Ik heb er wel een paar gehad. Maar ze hielden het niet lang uit. Na de oorlog was er volop werk, gemakkelijk werk, aan een dagloon waarvoor men zich niet te veel moest inspannen. Bij mij werden ze op de vingers getikt. Zo van: manneke, pas op, dat mag niet scheuren, ge moet 'n beetje opletten, ge moet zien dat alles klopt... Drie heb ik er zo gehad. Mét een leerkontraat. Maar ze hielden het zelfs geen zes maand vol. Toen heb ik bij mezelf gezegd: dat is gedaan. En dan is mijn vrouw in de zaak gekomen. Dat was wel zwaar voor haar, met het huishouden erbij en het kind...

Wilden je kinderen je niet opvolgen?

IK zou dat niet graag gehad hebben. Ik had veel liever dat mijn dochter verder studeerde.

Jets over techniek nu. Waarvoor dient die zogenaamde flexibele lijm?

Het **uitgeven**, het **brocheren**, die systemen zijn veel veranderd. Die Amerikaanse tijdschriften kunt ge niet meer naaien. Eens dat die ruggen afgesneden zijn, gaat dat niet meer. Ge moet dat allemaal plakken. Toch heb ik er, ik weet niet hoeveel, op die manier gebonden.

Toen na de oorlog meer en meer van die tijdschriften opkwamen, heb ik er voor mezelf een systeem op gezocht. Dat was vooral nodig voor de universiteit. Daar mochten boeken

na twee keer openslaan niet uiteenvallen hoor! Na de oorlog kwam ook de **flexibele lijm** op. Vroeger werkten we met **timmermanslijm**. Die had het nadeel na het drogen soms te kraken. Als het boek héél goed ingebonden is, is die lijm er weer af bij het **endosseren** en de rug "rond" is.

Eens de boeken "gerond" zijn gaan ze immers in de pers, en wordt de rug met gewone bloempap ingesmeerd. Uren laat men dat weken. Dus wordt de timmermanslijm weer week. Dan wordt hij eraf gewreven met het **ijzer**. Ge steekt er dus de lijm en de pap weer af. Maar tussen de katerns in zit nog lijm. Doordat ge ze dichtwrijft met het ijzer, zitten ze in elkaar gewerkt.

Ook nadien, bij het afwerken, wordt terug een dunne laag timmermanslijm aangebracht om de versterking op te plakken.

Maar door de opkomst van die flexibele lijm kwam toch een merkbare verbetering. Dat kraakte niet meer. Deze lijm was al speciaal op de markt gebracht om boeken in te binden die geen **cahiers** of katerns meer hadden. Als die **cahiers** afgesneden zijn, worden het allemaal enkele bladen. En als ge die met timmermanslijm verwerkt, breekt het geheel gewoon in stukken.

Waarom laat men het niet in cahiers, net zoals vroeger?

Om naaimachine en dagloon uit te sparen. Een ander doel heeft dat niet. Want er wordt nog altijd gedrukt in katerns.

Er zit dus winst in.

Een snijmachine moet men in een uitgeverij tóch hebben. Het is de boekbinder niet die de rug van het boek snijdt, het is de uitgever-drukker. Een gewoon boek, een roman bijvoorbeeld, werd vroeger eerst **gebrocheerd**, dat had "op de naaimachine gestaan". Alhoewel het boek toch niet ingebonden was. Er lag alleen een papieren **couverture** op, maar was toch machinaal genaaid. Later heeft men speciale machines in de produktie ingebouwd om de afgesneden boeken tegen hoog tempo aan elkaar te lijmen. Een **snijder** heeft men toch nodig. Of het boek nu genaaid is, of langs de rug afgesneden en geplakt, de drie andere kanten moeten toch gesneden worden...

Leg eens uit hoe zo'n boek nu wordt ingebonden?

We beginnen met een **brochure** die is ingenaaid. Dat is ofwel met de hand gedaan, ofwel machinaal. De naam komt van **brocheren**, dat is naaien, aan elkaar bevestigen.

Wat ge dan hebt zijn verschillende katerns of **cahiers**, en een kaftje erbij. Dit kunt ge ofwel zo laten, ofwel gaat ge daarmee naar de boekbinder. Bij ons dus.

Zo krijgen we alle boeken en tijdschriften. Maar tijdschriften worden samengebonden in één boek per zes, per twaalf, al naargelang hun verschijnen. Met dat naaisel kan een handboekbinder niks aanvangen. Dat is niet vast genoeg. Ge kunt uw **couverture** daar niet aan bevestigen. Dus trekken we eerst de kaft eraf. Katern per katern, gewoonlijk genummerde bladen van 1 tot 16, moeten die terug van elkaar getrokken worden. Dat heet **debrocheren**. Daarna wordt alle lijm met een mesje schoon afgeschraapt en de draadjes eruit gehaald. Als de **couverture** (kaft) erbij ingebonden dient te worden, plakt men ze eerst op een klein bandje papier, omdat het soepel zou bewegen. Dan wordt het geheel mooi gestuikt en in de slagpers gestoken. Tussen elk boek in legt men een dik karton. Dat gaat zo door tot de pers volledig gevuld is. Twintig, dertig boeken, naargelang de dikte. Dat laat men er een nachtje inzitten zodat een stevig blokje ontstaat.

Dat karton, is dat speciaal of zuurvrij karton?

Nee, ordinair karton.

Gewoonlijk was dat het laatste avondwerk, die persen vullen. Daarna mocht de leerjongen naar huis gaan. Het was immers zijn laatste werk.

Maar voor mij ook.

De volgende dag worden de boeken dan klaargemaakt om te naaien. Men steekt ze één voor één in de **plakpers** of **bloppers**.

Heb je twee soorten persen nodig?

Ja. De **slagpers**, dat is om zware druk te kunnen uitoefenen. De **bloppers**, dat is uw werkbank. Net als bij de timmerman. Ze dient om iets tussen te spannen, om iets vast te zetten.

Het boek wordt opnieuw mooi gestuikt, tussen twee plankjes gelegd en in de bloppers gedraaid. Daarna worden vier of vijf inzagingen gegeven, waar later de koordjes in zullen komen. Dat gebeurt met een gewone timmermanszaag. Er bestaan natuurlijk wel **boekbinderszagen** in de handel. Maar laat u daarover niets wijsmaken, het blijft een gewone zaag.

Voor **schoon werk** wordt dat uitgemeten.

Daarna gaat het geheel naar de naibank. Daar worden de koorden samengesteld.

Zijn dat speciale koorden?

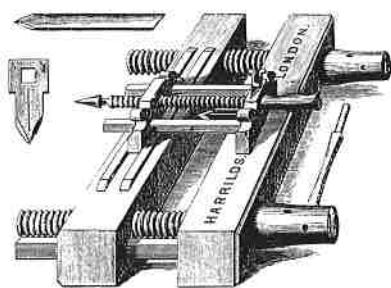
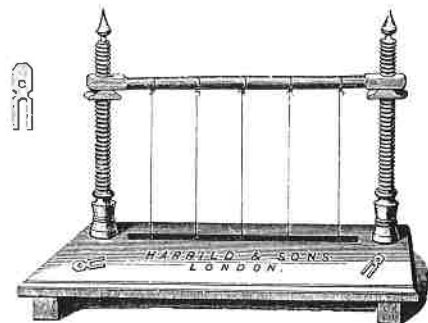
Dat is **vlasdraad**, zoals dat gebruikt werd in de schoenmakerij vroeger. **Boekbinderskoord** is in de handel verkrijgbaar. Ik stelde mijn koorden samen door zeven dunne vlagarens rond elkaar te twijnen. Ik heb dat systeem van Hespel geleerd, die het op zijn beurt gekregen had van Waeri. Ikzelf heb het dan aan Demeyer laten zien, en die is er altijd verder mee blijven werken. Voor één keer was het de meester die van de leerling had geleerd!

Het opzetten van de naibank (boven) en het inbinden met vlasdraad (onder).

(fotos P. Van Oost, Gent)

Onmisbare werktuigen in de handboekbinderij: de naaibank (boven), de slagpers (midden) en de blokpers (onder).
(foto Hoste, Gent)

Door dat systeem spaarde men een dag werk uit. In plaats van te **flossen** (uiteenrafelen van de draden), konden we direct onze **puntjes** maken. Eigenlijk zeggen wij daar **pietjes** tegen. Dat is tussen de handpalmen de draadeinden met pap tot een punt wrijven.

Dan kan het boek genaaid worden. Door het zagen zijn er in elk katern gaatjes geboord, waardoor het koord wordt gestoken. Het koord valt in de diepte van de snee. De draad loopt van het ene katern naar het andere. Zo naait ge een aantal boeken gewoon op elkaar, zonder plaats tussen te laten. Waar ge wel moet op letten is dat ge uw naald niet door de draad steekt, anders kan er niets meer verschuiven ten opzichte van elkaar.

Het pak genaaide boeken, zo groot als de naaibank hoog is, wordt vervolgens losgemaakt en verschoven, tot op de plaats waar geknipt moet worden. De koorden zelf zijn afgemeten. Langs beide kanten laat ge echter een stuk over. Op de tafel staan ze dan allemaal mooi recht. Ge knipt uw koorden door. En uw boeken zijn allemaal afzonderlijk ingenaaid.

Aan het koord komt het **karton**. Die zogenaamde **pietjes** moeten gemaakt worden omdat we later door het karton gaatjes kloppen met de els. En daar wordt het koord dan doorgestoken.

Dit systeem wordt de **franse manier** genoemd.

Vervolgens klopt men het koord geheel plat. En plakt men het van binnen of van buiten om schoon werk te krijgen. Het platkloppen gebeurt met de hamer. Zó dat ge niets voelt in het karton, want later wordt het **plat** immers bekleed, en moogt ge daaronder het koord niet zien zitten. De kartons zijn al aan het boek bevestigd vóór het gesneden wordt. Ze zijn dus op voorhand op maat gebracht. Berekend op de kortste stukken.

Vervolgens wordt het boek **gerond**, rond geklopt, met een **houten hamer**. Het geheel gaat dan terug naar de slagpers voor het bewerken van de rug. Pas daarna gaat men het versnijden.

Het karton moet ge kunnen verduwen naar boven, en naar onderen, om de kant te kunnen afsnijden. Voor het karton zelf schuift men een ander stuk karton waar het mes zal op neerkomen. Het geheel wordt zuiver gezet, gelijk met het bovenkarton, en gaat dan in de snijmachine en de degelpers. Dan wordt er gesneden.

Om die uitholling in de snede te bekomen gaan we als volgt tewerk. Het boek wordt opengelegd. In het midden steekt men twee dunne metalen winkelhaken, tussen karton en

boek. Dat legt men op de **plateau** van de machine. Doordat het metaal een hoek vormt, trekt het boek recht, ook de rug. Het geheel zit tegen het metaal en gevangen in de koorden. De rand van het karton steekt ge tegen de **maat** van uw snijmachine. Ge duwt bovenaan op alle bladzijden, en de rug komt mooi recht. Dan draait ge de pers toe, en ge snijdt schoon af. De snee is dan recht. Maar eens de metalen haken uitgetrokken - het boek is immers al gerond door de **endossage** zoals ik heb uitgelegd - trekt de rug terug rond, en krijgt ge een holle snee.

Wanneer ge de snee wilt vergulden of **sprinkelen**, dan moet dat eerst gebeuren.

Sprinkelen, dat is spritsen met een rasp en een borsteltje. Met verfpoeier. Buiten het vergulden, hebt ge ook de kleursnede. Met aneline of inkt, of gouache.

Hoe vermijdt men dat de inkt "inloopt"?

Door te persen.

Sprinkelen is niet moeilijk, volledig kleuren wél. Als ge u echter wilt verzekeren dat het niet zal inlopen, kunt ge de snee insmeren met een dunne laag **amidon**-pap, en laten drogen. Maar voor het verven moet ge de snee toch schrapen. In feite is het beter alleen maar te persen.

Daarna kunt ge de **transfile** aanbrengen.

Wat is dat, een transfile?

Dat is de **besteekband**. De snede moet volledig klaar zijn vooraleer de transfile aan te brengen. Die zou anders smerig worden.

Tussen de besteekband moet men een versterking leggen. Uit gewoon papier of **etamine**. Daarbovenop komt dan de bekleding geplakt: stof, simili, leer ... Om een losse rug te bekomen moet ge echter eerst een valse rug maken. Dat bestaat uit een bandje van dezelfde grootte van de rug zelf. Ook al uit simili of vinyl.

Verwerkt simili gemakkelijker dan leder?

Veel makkelijker.

Waar ik nu van spreek is nog altijd de gewone boekband. Daarnaast hebt ge ook nog het luxe-werk en de kunstband. De **gewone band** bestaat dus uit **simili**, of **linnen**. Dat wordt erop geplakt met **timmermanslijm**, en NIET met **koudlijm**! Eens ge de dikte kent van het te lijmen materiaal, is er niks moeilijks meer aan.

Het totale werk van het bekleden noemt de boekbinder **intrekken**. Dat behelst het plakken én het inslaan.

Is het aanbrengen van het schutblad daar ook bij?

Het schutblad, dat is terug een andere bewerking.

Voor het gewone werk wordt het schutblad vóór het naaien aan het boek bevestigd. Dat gaat later het karton bedekken. Ik spreek nu wel van een doorlopend schutblad. Een dubbel gevouwen, gewoon grijs blad papier.

Later wordt dat dichtgeplakt, tegen karton en simili aan. Dat gebeurt bij de **afmaak**. Het is de allerlaatste bewerking in de boekbinderij. Zolang dat niet is gebeurd, kunt ge nog veranderingen aan het boek aanbrengen.

Iedere boekbinder, iedere meester, ieder atelier heeft zijn eigen manier van werken. Dat moet iedereen voor zichzelf ondervinden.

Wat is schoonwerk?

Voor schoonwerk zijn de handelingen bijna dezelfde. Natuurlijk afgezien van de bewerkingen van het leder.

Het uitzicht van het leder is de keuze van de klant. De kwaliteit ervan moet de boekbinder met zijn leverancier bespreken.

Daarvoor moet ge natuurlijk weten wat die in huis heeft.

Gebruikt men in de boekbinderij speciale stukken uit de huid?

Nee. Meestal hebt ge schapevel, geitvel, lamsveld, varkensleder. Maar geen koeievellen! Daarin hebt ge dan nog onderlinge verschillen. Maar wij gebruiken dus de mooiste delen. Wat hierbij vooral een rol speelt is de **teintuur**, het verven. Dat is een beroep apart. We moeten in de boekbinderij anilinetinten hebben. Omdat het door ons gebruikte leder water moet kunnen opzuigen, en dat laat aniline toe.

Het sterkste leder voor het gewone werk, is geiteler. Schapeleer is niet sterk, het scheurt gemakkelijk. Kalfsleder, dat is gewoonlijk natuurkleur. Zéér mooi, maar zéér delicaat. Varkensleder daarentegen is dan weer zéér hard. Dat kan een nadeel zijn, want het vel moet met de hand worden afgedund. Dat noemt men **schalmen**. Tegenwoordig gaan ze daarmee naar de machine, vroeger werd dat allemaal met de hand gedaan. Daar kruipen soms uren in. Het gebeurt met een breed, scherp **schalmes**, dat in de palm van de hand past. Ook de plaats van de rug enzomeer moeten afgeschalmd worden. Als ge bijvoorbeeld nerven in de rug aanbrengt, dan moet dat leder **afgedund** zijn om die nerven te kunnen **intrekken**.

Het zal misschien raar klinken, maar als het mooi leder is zult ge praktisch nooit een vel vinden waar geen fout inzit. Vooral als het een natuurkorrel is en de dieren in het wild geleefd hebben. Ze zijn al eens gekwetst, en die littekens gaan er nooit meer uit. Die vellen moet de boekbinder zo weten te draaien en te keren dat zo weinig mogelijk van die krassen zichtbaar zijn, of dat ze **eruit vallen**.

Hoe kleeft men dat leder?

Dat is gewoonlijk met **bloempap**. Gewone bloempap. Want leder, dat moet met water bewerkt worden. Met warme lijm bijvoorbeeld wordt het leder hard en gaat het kraken. De bloempap integendeel maakt het juist soepel. En het plakt veel beter. De pap maakt ge voor enkele dagen ineens klaar. In mijn leerperiode was dat nog volledig zélf te maken. Water met bloem koken. Aluinpoeder toevoegen omdat hij niet te rap kapot zou gaan. En dan op dikte brengen door met water aan te lengen. Later gebruikten we REMI-koudlijm. Géén celluloselijm. Want dat vormt een vel, dat plakt niet. Remi maakt dat niet meer, en dat is spijtig. Ge kunt daar echt alles met plakken, alles. En het vlekt niet.

Ge moet het leder een paar keer goed insmeren. De eerste laag zuigt vlug op, de tweede al minder. Zorg dat hij gelijkmatig uitgesmeerd wordt. Er mag geen pap ophijgen. Ge moogt geen **vlagen** hebben.

Dat laat ge enkele minuten drogen, al naar gelang het leder. Daarna volgt dezelfde werkwijze als met simili. Maar het leer moogt ge niet zo hard opspannen, want dan kraakt het. Alles moet op voorhand berekend zijn.

Dan laat ge het werk drogen. Niet te lang, het moet nog wat **klamp** aanvoelen.

Als de lederen boekband **ingetrokken** is, moet ge hem een dag of twee laten rusten. NIET persen!

Ik liet het boek altijd eerst **uitademen**. En af en toe omdraaien terwijl het droogt. Op een karton. Ook het karton werd regelmatig omgedraaid, of vervangen.

En daarna komt de opdruk?

Ja, dan komt de versiering. Als het geen **cliché** is, en het moet een oude versiering zijn, gebeurt dat met een stempel. Met een kleine stempel en **aux petits fers**, **dentelle aux petits fers** noemt men dat. De schone binderij komt immers van Frankrijk, vandaar de vele Franse namen. Dat kantwerk wordt dus samen gesteld door kleine ijzers. Maar eerst moet echter een tekening gemaakt worden.

Het intrekken van de nerven in de lederen boekrug (boven), de "petits fers" (midden) en het assortiment koperen letters voor goudpreegdruk (onder).

(fotos P. Van Oost, Gent)

Dat doen we zo. Op het leder van het **plat** wordt eerst met verdunde bloempap een dun papier geplakt. Kwaliteit krantenpapier, een papier dat goed water opsorpt. Dat laat men goed drogen, tot men erop kan tekenen. Het ontwerp wordt daarop uitgemeten. Daarna lichtjes doorgedrukt met een **vouwbeen** of *stillet*. Als ge later het papier eraf trekt, staan de lijnen lichtjes in het leder zichtbaar. Dat kunt ge dan met de stempels of **roulette** voordrukken. Dan wordt daar een preparaat van eiwit overgestreken en wordt het bladgoud aangedrukt, daar kunt ge de tekening nog door zien. De roulette en de stempels verwarmt ge op een gasvuurtje met open vlam. Daarnaast staat een bordje met een nat sponsje. Door het gesis van de roulette of de stempel op de spons, hóórt ge de temperatuur. Dat is een kwestie van *feeling*, zou men nu zeggen. Wij zeiden daar "gevoel" tegen. Ik lag ook altijd met een stukje gelijkwaardig leder, een pootje of een stuk afval. Daar kon ik ook al eens op uitproberen. Maar meestal was het toch "op 't gehoor". Ge kunt het dan met de vrije hand doorduwen, of met de hulp van een lat. Al naargelang het boek rond of plat staat. Ook al naargelang de gewoonte. Ge moet er wel altijd een paar keer overgaan. Vergulden tot ge *uwven blank hebt*. Twee, drie keer of meer. Ook het kleinste lettertje...

Dat wat het handvergulden betreft. Hoe ging dat bij clichédruk?

Vroeger gaf ik al het werk uit dat met de **balancier** moest worden gedaan. In Gent was er bij mijn weten maar één die zo'n pers had, een collega die een zaak had overgenomen. Mijn baas, mijnheer Demeyer aanvaardde geen werk voor de balancier. Ook op het plat werd met de hand verguld.

Maar ik moest dat soms wel, later. Thesissen voor doctoraten bijvoorbeeld. Dat besteedde ik dus uit. Maar er was altijd wel iets verkeerd. Het was scheef gedrukt, door het leder gedrukt, het goud "lag niet schoon"...

Mijn klanten waren wel op voorhand verwittigd. Ik deed het niet zelf, dus gaf er ook geen garantie voor. Maar ik moest het toch afgeven. En dat deed ik niet graag. Want mijn proper werk was altijd voor de helft kapot gemaakt door die slechte druk. Ook mijn collega was bang als ik om mijn werk terugkwam. Het was al op voorhand van: "k Weet niet of ge er content van zult zijn, hoor"...

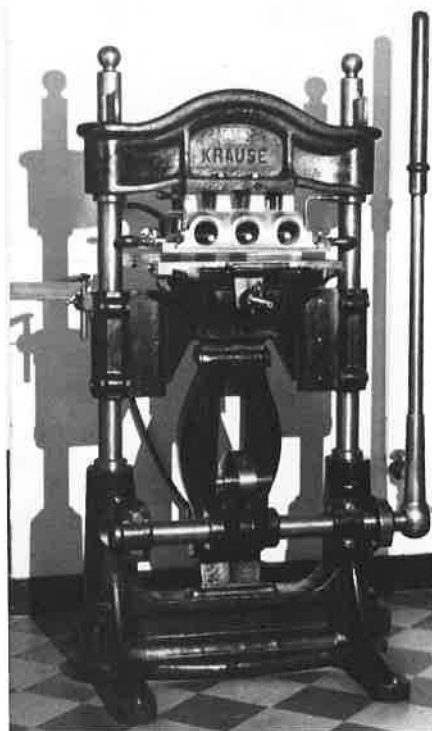
Tot ik het op een bepaald moment beu was. Ik heb toen een tweedehands pers gekocht. Een **Krause**, een Duits merk. Stevig. Daar kunt ge

drie generaties lang op werken. Het is ook geen sneldraaiende pers, maar een handwerktuig met **levier**. Het werken met de **balancier** is precisiewerk. Het zijn hele kleine blokletters die moeten geplakt worden. Ge hebt immers geen zethaak, alleen het **plateau**. De verwarmplaat. De titel wordt op cellulosepapier gekleefd. Dat vormt een **regel**. Die wordt omgedraaid en op het plateau geplakt. Met gewone boekbinderslijm. Ook tekeningen en zo, worden daarmee gecombineerd. Alles moet natuurlijk op voorhand uitgerekend en uitgemeten worden.

Daarna trekt ge de met gas verwarmde plaat lichtjes naar beneden. En de tekening staat omgekeerd op de plaat. Ge maakt dus zélf een **cliché**.

De naam **balancier** komt voort uit de schommelbeweging die de machine maakt. De werkplaat wordt immers door een kniebeweging naar omhoog getrokken. Maar ook het zware werkblok kan wat schommelen. Als de letters slecht geschikt staan, drukt de plaat langs de ene kant meer dan langs de andere.

Dat was hetgene wat bij mijn collega zo dikwijls voorkwam. Omdat hij niet te nauw keek. Het moest allemaal rap-rap gaan. Hij was goedkoop, maar kon er dan ook zijn tijd niet insteken, hé.

De balancier KRAUSE met verwarmplaat of "plateau", door een kniebeweging naar omhoog getrokken. Deze pers wordt o.m. gebruikt voor het versieren van het plat van het boek met goudruk.
(foto Hoste, Gent)

Gent, 6 december 1988